

Maizl József: Szösszenetek a számítástechnikai történeteimből

Kalmár László professzor, mint széles körben ismeretes, harcolta ki elsőnek hazánkban (1957-ben) a számítástechnika egyetemi oktatását. Szerencsémre a kiválasztás a II. évfolyami alapvizsgák után történt, így technikumból érkező is volt esélyem bekerülni 1960 őszén az ötfős csapatba. Az alábbiakban a Laci bácsi két általam megjegyzett adomáját írom le:

- Az elméleti matematikus élete, mint tudjuk igen szép, de munkájának eredménye általában életében nem hasznosul, sőt a család sem dúskál a jólétben. (Ez a megfogalmazás biztosan nem elég adekvát a Megyesi László c. egyetemi tanárnak, aki közülünk az algebra tanszéken maradt.) Erre a szép, de nehéz életútra való felkészítésül egy idézet:

„Napkeltekor lovagol két betyár a pusztában. A fiú: - De szép is ez a betyár élet édesapám, csak az a fránya bitófa ottan az út végén ne vóna.

A naplementekor az apa válasza: - Ha édes fiam az ottan nem vóna, akkor minden rongy ember betyárnak gyünne.

(A 60-as évek elején azt hittük, hogy ez egy dominánsan matematikus, vagy kibernetikus szakma, amely a röppályák (Pl. űrhajó) számításában (1961-ben Gagarin az űrben), az elméleti fizikában, meteorológiában, automatizálásban stb. lesz keresett. A tény meg az, hogy a számítógépek teljesítménye, megbízhatósága, és főleg a piaci fizetőképes kereslet az adatfeldolgozás dominanciáját hozta.

Most már ugyan azt látjuk, hogy a BME-n a mechatronika felvételi ponthatára 456, az informatikáé 375, és az utóbbi Szegedre 281 pont!?)

- „A szomszéd meglepetten átszól a kerítésen: - Hát a kend kutyája tud sakkozni? A válasz: - Dehogyan tud! Már harmadszor győzöm le.”

Ekkor még a Laci bácsi (pontosabban Muszka Dániel) katica bogara nem tudott repülni sem. Sőt a KFKI-ban az URAL-1 körül minden fehér köpenyes tudósnak logarléc lapult a zsebében, és fejből tudták a képleteikben szereplő függvények sorba fejtését 2-3 tagig. Azután, ha valamilyen számítási eredmény kellett nekik, akkor a logarlécen kitologatták.

Lócs Gyula meg nagy hozzáértéssel ütögette a kontakthibás rádiólámpákat a gumikalapácsával, hogy a számolás a számítógépen is haladjon.

(Kaszparov 1996-ban legyőzi a Deep Blue-t, de a visszavágón már veszít!)

Az URAL-1 tudott 1000FLOP/sec-ot, a mai leggyorsabb szuperszámítógép a kínai Tianhe-2 tud 33,86 PFLOP/set-ot; 1 Peta=1000 az 5-ik hatványon.)

Megjegyzés: A Laci bácsi általában is egy igen kedves, közvetlen és humoros ember volt, de a lánya, Ágota is közöttünk ült, így talán ez még fokozta is.

Miután a kis történeteimet igyekszem emberközpontúan válogatni, szükségét érzem, hogy Ágotára kitérőt tegyek.

Bízást állíthatom, hogy ötünk közül a legtehetségesebb volt, és ehhez még hozzájött a családi háttér. Az nem zavart, hogy minden feladatot elsőnek megoldott, hiszen nekem a technikai háttérrel nem voltak megoldási sémáim. Mindig a kályhától kellett indulnom, ami idővesztés.

A III. évfolyamtól numerikus módszereket is tanultunk, ami matematikai megoldások olyan algoritmusokká történő átalakítását jelenti, amiket számítógépre lehet programozni. Ennek keretében, pihentetőül egyszerű feladatokat is kaptunk. Az egyik ilyen: Adott egy 5x4-es csoki tábla, amelyet úgy törünk 20 kis téglalapocskára, hogy egyszerre egy darabot törünk ketté, egy mélyedés egyenesé mentén. Összesen hány törést kell végezni? Ágota

azonnal vágta a választ (19 db), pedig ehhez semmilyen előképzettség nem kell. Na, az ilyenek fájtak. A korai elvesztése meg azóta is feldolgozhatatlan.

Kossa István közlekedés- és postaügyi miniszter meglátogatta egyetemi nyári táborunkat, amely a Sió töltését magasította Bogyiszló magasságában. Helyenként megállt, így mellettem is egy kis csevejre, és miután megtudta, hogy Szegeden matematikát-számítástechnikát tanulok, azzal a felkiáltással, hogy a MÁV-nak ilyen szakemberekre is szüksége van, végül is meghívta az egész 5 fős évfolyamot tanulmányútra. Bajai gyerek nem szokott hinni az ilyen magasságos meghívásban, így meglepetésként ért ősszel a meghívók megérkezése. Első osztály Pullman kocsiban, vendégszobák a Nyugati pályaudvar első emeletén és teljes ellátás. A történet további érdekessége, hogy a pár napos tájékoztatást az a Meskó Andor adta, aki később beírta a nevét a SZÁMOK-SZÁMALK történetébe is. (Nem rajta múlt, hogy egyikünk sem választotta első munkahelynek a MÁV-ot!)

Miután önéletrajzomban megemlítettem az Ujlaky Tamást, mint a rendszerszervező társamat, meg kell emlékezni a Szentiványi Tiborról is, aki a szakmabelieknek csak SzeTi volt. Ugyanis a kezdetekkor egy programozó matematikus egy nullinger volt, akit két oldalról támogatni kellett. Egyrészt nem érthetett az alkalmazási területhez (pl. Vaskohászat.), sőt egy sikeres alkalmazási rendszerhez a helyi felsővezetők támogatása is kellett, így jött a képbe a rendszerszervező. Másrészt a gépi kódban írt programokat, amik a halasi csipkéhez, vagy a kalocsai hímzéshez hasonlíthatóak, igen nehéz kitesztelni, és néha bizony felmerül a gyanú, hogy a hiba a hardverben van. Ekkor kell a műszaki szakember konzultációs segítsége. Természetesen néha a hardveresnek is jól jött egy-két nyúlfarknyi SOS tesztprogram.

(Az ELLIOTT 803B assembly nyelve igen egyszerű volt, még makrók sem voltak benne, csak néhány kis szubrutin. A programtesztelést, vagy a hardver hibakeresést semmilyen szoftver eszköz nem segítette.)

A KGM számítóközpontot a gépteremmel együtt a SzeTi hozta létre, és úgy ismerte a számítógépet, mint a tenyerét. Nagyon jó kollégák voltunk, és sokat tanultam tőle. Igazán elemében Angliában volt, és már akkor tudta az információ, ill. a kapcsolati tőke értékét. SzeTi azért lett, mert az akronimek alkotásának nagymestere volt. Az INFELOR-nak is ő adta meg utólag a szakmai kifejtését: INFormáció-ELelektronika-ORGanizáció.

Az Országos Árhivatal elnöke, Csikos-Nagy Béla eseti megrendeléseire, évente általában kétszer az Ágazati Kapcsolatok Mérlege (ÁKM) mátrixát invertáltam az ELLIOTT 803B számítógépen egyetlen, de teljes éjszaka alatt. (A havi fizetésem akkor 1.600Ft volt, és egy ilyen számításért 5.000Ft-ot kaptam. A bútorozatlan albérleti szobánkba 10.000-ért vettünk egy komplett lengyel szobabútort.)

1972-ben egyedül utaztam Angliába egy workshopra, amely egy nappal tovább tartott az engedélyemnél. Úgy döntöttem, hogy egy nappal később jövök haza, de az engedélyezett deviza keretemen belül maradva az elszámolásnál. Hiba volt! A túllépés engedélyezése meghaladta főnököm, a Rabár Ferenc hatáskörét, és a Pesti Lajoshoz kellett személyesen mennem.

A munkatársaim sajnálattal vették tudomásul, hogy megtanulok repülni, de feltételezem, hogy örömmel gondoltak a szokásos „fekete címkés cseresznyés” búcsúra.

Elindulok a Virányos úti faházban lévő picinyke irodámból a KSH-ba, a titkárnő azonnal bebocsát a Pesti Lajos irodájába a papírkámmal a kezemben, amire az engedélyező aláírása kellene. A messze-távolban ül a hatalmas íróasztala mögött, az irodában van egy

dohányzó asztal ülőgarnitúrával, és egy tárgyaló asztal 12 székkal. Komoly képpel, mint mindig, stílusosan üdvözl és helyet foglalunk az ülő garnitúránál, majd türelmesen végighallgatja a rövid indoklást, végül szó nélkül engedélyezi a túllépést. Kézfogással távozom.

(Megjegyzem, hogy később volt alkalmam többször ülni a tárgyaló asztalánál, mert a „vállalatbirodalmának” nagyreményű középvezetőinek tartott esti beszámolókat az aktuálpolitika minket érintő helyzetéről.)

Ahogy mi informatikusok az olyan szervezetek nosztalgia történeteibe, amelyeknek nem informatika az alaptevékenysége, nem kerülünk bele, ugyanúgy mi is ritkán térünk ki a METRIMPEX-re. Pedig ez a mi kis fekete dobozunk – külföld relációban nélkülük se ki, se be. 1973-ban az Ottó Jánossal 21 napig 16 városban az USA nagy államigazgatási alkalmazásait volt alkalmam tanulmányozni. A Fazekas Verával és a Gál (Mátyásné) Máriával nem tudom hányszor dolgoztunk együtt. A Szacsvey Katival még a 90-es évek elején is három nemzetközi szerződésen dolgoztunk együtt.

A legemlékezetesebb élményeim azonban az úti elszámolásokhoz kötődnek. (A nyugati utak deviza fedezetét a METRIMPEX adta, és ott kellett az utazás után elszámolni a Nádor utcában. Állunk a szép hosszú sorban a kis ablaknál az elszámolásunkkal, a számlákkal, és egyéb kellékekkel együtt, amikben persze annyi simlisség (vagy csalás) van, amennyi a leleményességünkéből tellett, várva az ablak mögöttől érkező végítéletre. Az ablak mögötti hölgynek új trükköt földi halandó már nem tud mutatni, és pillanatok alatt kijavítja, ami hibás. Apellátának helye nincs, maximum mínuszokat lehet kapni. A hölgy nevét személyiségi jogok miatt nem említem, de nagy szeretettel gondolok rá, mert amit az érdekünkben felvállalhatott azt bevállalta. Pl. a japán utamnál azt hittem, hogy megértettem a vasárnap-hétfő vonalat, mégis kaptam egy plusz napidíjat.)

Arató Mátyás, a SZÁMKI akkori igazgatója fontosnak tartotta, már a SZÁMALK létrehozása előtt, hogy a SZÁMKI-SZÁMOK és a SZÁMKI-OSZV kapcsolatok operatív szinten is erősödjenek. Így kapta a feladatot Rabár Miklós főv. és Surányi Gyula igh. is, hogy ezen együtt munkálkodjunk.

Amikor 1981-ben a Nehézipari, a Kohó- és Gépipari, továbbá a Könnyűipari Minisztérium összevonásával létrejött az Ipari Minisztérium, akkor az MSZMP KB Gazdasági Osztályában, mint a makrogazdaság tükörszervezetében is összevonásokra került sor. Juhász János, mint az egyik alosztályvezető három lehetőség közül a SZÁMALK-ot választotta, és 1981-ben „szürke eminenciásként” meg is érkezett, azzal a nyílt titokkal, hogy 1982. január 01-től, a megalakuló SZÁMALK vezérigazgatója lesz.

(Megjegyzem, hogy a SZÁMALK létrehozását a nagy kombinátor, Pesti Lajos szorgalmazta, ahogy az indokaival együtt ezt le is nyilatkozta.)

János, annak ellenére, hogy a szakterületeink egyikéhez sem értett – véleményem szerint – profi módon vezette a három különböző kultúrájú szervezet „vegyesét” négy és fél éven át, a sajnálatos haláláig. (A piaci OSZV-sekre az önellátók büszkesége, a SZÁMKI-sokra a fejlesztői önérték, és a központi költségvetésből gazdálkodó SZÁMOK-osokra a hétköznapi apró gondokra a professzori magaslatokról letekintés volt a jellemző.)

Két konkrét élmény:

- A heti vezetői értekezletek levezetése világszínvonalú volt. Pontos kezdés; a napirend felelőse rövid összefoglalást ad; egy körkérdezési lehetőség; a napirend felelősenek a válaszai; egy kör hozzászólás; a vezérigazgató tömör összefoglalása és döntései (Meglepő a „hozzá nem értő” lényeglátása.); következő napirend.

- Mint első számú vezetőt csak a vállalat nyereségessége, és a politikai hangulat érdekelte. Egyébként teljes önállóságot kaptunk. (A három korábbi igazgatóra, illetve vezérigazgató helyettesre nem tért ki, de közöttük is létezett a kölcsönös „Leben und leben lassen.”)

A „politikai hangulat” érzékenysége egy példa: A Rendszerfejlesztési Igazgatóság évi értékelő értekezletét tartja a SZÁMOK épületében, amelyre tiszteletét teszi a vezérigazgató is. A beszédeink megtartása után elhangzik a szokásos „Mikor lesz béremelés” kérdés. János magához ragadja a válaszadás jogát, és ecseteli, hogy a csepeli munkások mennyit dolgoznak, milyen jövedelmi viszonyok között, tehát a jól megbecsült fejlesztők legyenek türelemmel.

Az Etele útról visszafelé a Csalogány utcába a kollégáimnak kellett magyarázkodnom, és megérkezésemmel már várt a telefon.

János: - Jóska, mi van ott nálad? Délután oda megyek, és beszéljük meg. Délután jött és megbeszéltük. Az élet a szokásos mederben ment tovább.

A SZÁMKI országos terjesztési joggal megvette az IDMS adatbázis-kezelő szoftvert, de a Thorn EMI [’thóniemáj] óriáscég, amely védelmi eszközöket is gyártott később megvette az angliai IDMS-t fejlesztő-terjesztő céget. A szerződéseket három csoportba sorolták: felmondani, felülvizsgálni, vagy megtartani. Mi a felülvizsgálni kategóriába kerültünk, és emiatt 1983-ban kiutaztam Angliába, hogy kedvező elbírálást érjek el, hiszen a termék itthon is sikeres volt, és a Szmrecsányi Klári az Igazgatóság legjobb szakembereinek legjobbjá jobban ismerte a szoftvert, mint a fejlesztője!

A modern irodaépület halljában két csinos hölgy a fogadó pultnál, az egyik felkísér a felelős igazgató szobájába, amely kb. 12 m² nagyságú, egy szocreál íróasztallal és két székkal. Az asztal két oldaláról tárgyalunk. Eljön a délidő. Kérdi, mit szólnék egy ebédhez. Mondom, nincs ellenemre. (A virtuális világomban megjelenik egy thai étterem, vagy esetleg egy pub báránycombja. Mindig a Vörös Október Ruhagyár márkás öltönyében utaztam, és a magyarokkal szembeni szimpátia megőrzésére gondosan ügyeltem, de az ebéd, vagy vacsora meghívásokat elfogadtam.) Erre felveszi a telefont, szól a két hölgynek, hogy kér a büféből szendvicset és üdítőt két személyre. Néhány perc múlva megérkezik a felkísérő hölgyem a két tárcával. Jóízűen falatozunk, majd a tárgyalás befejezése után önállóan távozom. A szerződésünket egyébként érvényesnek megtartották.

Azóta sem láttam itthon főosztályvezetőt saját titkárság nélkül.

Budapest, 2015. augusztus 20.